

PER

Marguerite
Yourcenar

Mishima
ili vizija praznine

SPECULUM

Energija je vječni užitek.

WILLIAM BLAKE, *VJENČANJE RAJA I PAKLA*

Ali ako sol obljutavi, čime će se ona osoliti?

EVANĐELJE PO MATEJU, V,13

*Umrte u mislima svakog jutra,
i više se nećete bojati umrijeti.*

HAGAKURE, *JAPANSKA RASPRAVA IZ XVIII. STOLJEĆA*

Uvijek je teško suditi o velikom suvremenom piscu: nedostaje nam odmak. Još je teže o njemu suditi ako pripada nekoj drugoj kulturi, a ne našoj jer ne možemo isključiti privlačnost njezina egzotizma ili nepovjerljivost prema njemu. Mogućnost nesporazuma raste ako se, kao kada je u pitanju Yukio Mishima, elementi piščeve vlastite kulture i zapadnjački elementi koje je nezasićeno upijao, dakle elementi koji su za nas obični i za nas neobični, miješaju u svakom njegovu djelu u različitim omjerima i s različitim učinkom i uspješnošću. Upravo ga je ta mješavina, međutim, u velikom broju njegovih djela učinila autentičnim predstavnikom Japana koji je i sâm snažno pozapađen, ali usprkos svemu obilježen nekim postojanim osobinama. Način na koji su se kod Mishime tradicionalno japanski elementi podigli na površinu i rasprsnuli se u njegovoj

smrti čini ga, naprotiv, svjedokom, i u etimološkom značenju riječi, mučenikom, junačkog Japana s kojim se povezao takoreći prkoseći struji.

Ali poteškoća biva još veća – bez obzira na to o kojoj se zemlji i kulturi radilo – kada je piščev život tako raznolik, bogat, silovit, ili katkada znalački proračunat kao i njegov opus, da i u njegovu životu i opusu uočavamo iste mane, iste prepređenosti i iste nedostatke, ali i iste vrline i naposljetku istu veličinu. Neizbježno se uspostavlja nestabilna ravnoteža između našeg zanimanja za čovjeka i zanimanja za njegove knjige. Prošla su vremena kada smo mogli uživati u *Hamletu* ne brinući se previše za Shakespearea: vulgarna znatiželja za biografske zgrade značajka je našeg vremena, a višestruko je svojim metodama pojačavaju novinarstvo i mediji koji se obraćaju publici koja sve manje zna čitati. Svi nastojimo voditi računa ne samo o piscu koji se, po definiciji, izražava u svojim knjigama nego i o pojedincu, koji je uvijek neizbježno raspršen, proturječan i promjenjiv, na nekim mjestima skriven, na drugima vidljiv, te, naposljetku, možda ponajprije o *liku*, toj sjeni ili odrazu koje pojedinac sâm (tako je kod Mishime) projicira nastojeći se obraniti ili prkositi, ali ispod i izvan kojih je stvarni čovjek živio i umro u onoj neprozirnoj tajni kakvu predstavlja svaki ljudski život.

Evo mogućnosti za mnoge pogrešne interpretacije. Krenimo dalje, ali uvijek imajući na umu da glavnu

stvarnost treba tražiti u piščevu djelu: u konačnici, važno je ono što je autor izabrao napisati, ili bio prisiljen napisati. A Mishimina pomno pripremljena smrt zasigurno je jedno od njegovih djela. Međutim, iako film kao što je *Rodoljublje*, ulomak kao što je opis Isao-ova samoubojstva u *Pobjeglim konjima* bacaju svjetlo na piščev kraj i dijelom ga objašnjavaju, autorova smrt tim djelima daje autentičnost, ali ih ne objašnjava.

Naravno, neke zgode iz djetinjstva i mladosti puno otkrivaju, reklo bi se, i valja ih navesti u kratkom pregledu Mishimina života, ali te traumatične epizode znamo ponajprije zahvaljujući romanu *Ispovijedi maske*, a nalazimo ih raspršene u različitim oblicima u kasnijim romanesknim djelima gdje su postale poput opsesije ili polazišne točke obrnute opsesije, definitivno ukorijenjene u taj snažni pleksus koji kod nas upravlja svim osjećajima i svim postupcima. Potrebno je promatrati kako ti fantazmi rastu i nestaju u čovjekovu duhu poput mjesečevih mijena na nebeskom svodu. Nema dvojbe da neke suvremene priče koje su više ili manje anegdotalne, neka na brzinu izrečena mišljenja, trenutačna i neočekivana, katkada služe kako bismo nadopunili, potvrdili ili osporili autoportret koji je sâm Mishima napravio na temelju tih događaja ili traumatičnih trenutaka. Međutim, upravo zahvaljujući samom piscu možemo čuti duboke titraje tih trenutaka, kao što svatko od nas u sebi čuje svoj glas i krv koja kola.

Najneobičnije je možda da mnoge od tih emocionalnih kriza iz Mishimina djetinjstva ili adolescencije nastaju iz slike uzete iz neke knjige ili zapadnog filma kojima je taj mladi Japanac, rođen u Tokiju 1925, bio izložen. Dječak koji gubi zanimanje za lijepu ilustraciju u slikovnici jer mu je dadilja objasnila da se ne radi o vitezu, kako je vjerovao, nego o ženi koja se zove Ivana Orleanska, to osjeća kao prijevaru koja vrijeđa njegovu dječачku muževnost: nama je zanimljivo da je Ivana Orleanska potaknula tu reakciju, a ne neka od brojnih junakinja drame *kabuki* prerusena u muškarca. U slavnom prizoru prve ejakulacije pred fotografijom slike svetog Sebastijana Guida Renija podražaj iz talijanskog baroknog slikarstva razumljiv je tim više što japanska umjetnost, čak i kada su u pitanju njezine erotske grafike, nije poput naše poznavala glorifikaciju akta. To mišićavo tijelo, ali na izmaku snaga, onemoćalo u gotovo sladostrasnom prepuštanju agoniji, ne pojavljuje se ni na jednoj slici umirućeg samuraja: junaci drevnog Japana vole i umiru u svom oklopu od svile i čelika.

Druge uznemirujuće uspomene su, naprotiv, isključivo japanske. Mishima ističe sjećanje na lijepog “skupljača noćnog tla”, što je poetski eufemizam za čistača zahoda, na mladu i snažnu figuru što se spušta niz brijeg obasjana suncem na zalasku. “To je prva slika koja me je mučila i plašila cijelog života.” A autor *Ispovijedi maske* zacijelo nije u krivu kada povezuje djetetu loše

objašnjen eufemizam s nejasnom idejom Zemlje koja je istovremeno opasna i obožavana.¹ Ali i bilo koje europsko dijete moglo bi se na isti način zaljubiti u snažnog vrtlara čija u potpunosti fizička aktivnost i odjeća koja daje naslutiti obrise tijela predstavljaju promjenu u odnosu na besprijekornu i previše krutu obitelj. U istoj je kategoriji i prizor, koji je međutim uznemirujući kao i metež koji opisuje, u kojem na dan procesije vrtna vrata ruše mladi nosači nosiljki na kojima se nalaze šintoistička božanstva što se na snažnim ramenima mladića njišu s jedne strane ulice na drugu; dječak zatvoren u obiteljskom redu ili neredu, prestrašen i opijen, prvi put osjeća strujanje vjetra što dolazi izvana; u tim je naletima vjetra sve što će njemu i dalje biti važno, ljudska mladost i snaga, tradicije koje je dotada smatrao predstavom ili rutinom, i koje odjednom postaju žive; božanstva koja će se poslije pojaviti u obliku “Divljeg Boga”, čije utjelovljenje postaje Isao, prvo u *Pobjeglim konjima*, a poslije i u romanu *Anđeo trune*,² dok vizija velike budističke Praznine sve ne izbriše.

1 Napomenimo da se u američkom engleskom riječju *dirt* (prljavština) često označava gornji sloj tla, humus, naposljetku zemlja u značenju u kojem se njome koristi vrtlar. *Put a little more dirt in this flower pot*: Stavite malo zemlje u ovu posudu za cvijeće.

2 Engleski je naslov *The Decay of the Angel*. Francuski rječnik za *decay* navodi: *déclin, décadence* (*pad, propadanje*), riječi koje su preslabe da bi označile i *pourissement* (*truljenje*) i za koju *Oxford English Dictionary* kao ekvivalent navodi riječ *rot*. Jedan

Već u debitantskom romanu *Žudnja za ljubavlju*³ glavna junakinja, mlada žena napola luda od čulne frustracije, zaljubljena žena koju tijekom orgijastične i rustične procesije gurnu na goli torzo mladog vrtlara, u tom dodiru pronalazi trenutak intenzivne sreće. Ali ta će se uspomena ponovno pojaviti ponajprije u *Pobjeglim konjima*, jasnija i gotovo fantomska (kao mrazovac koji pušta obilje listova u proljeće i ponovno se slabšaš i savršen neočekivano pojavljuje u kasnu jesen), u obliku mladića koji s Isaoom vuku i guraju kola puna svetih ljiljana ubranih u krugu svetišta, i koje Honda, voajer-vidovnjak, kao i sâm Mishima, promatra s udaljenosti od preko dvadeset godina.

U međuvremenu, pisac je i osobno jednom prilikom iskusio taj užitak fizičkog napora, umora, znoja, radosne uronjenosti u mnoštvo, kada je i on odlučio oko glave svezati traku nosača svetih nosiljki tijekom neke procesije. Vidimo ga na jednoj fotografiji, još je jako mlad, i barem taj put nasmijan, u pamučnom kimonu

mi je vrlo učen anglosaksonski prijatelj sugerirao naslov *L'Ange pourrit* (*Anđeo trune*, s glagolom u prezentu), odvažan ekvivalent, ali koji točno pogađa smisao knjige. Naslov u prijevodu koji je objavio Gallimard glasi: *L'Ange en décomposition* (*Anđeo u raspadanju*), što je, uostalom, isto dobar prijevod.

³ Objavljeno u izdanju Gallimarda 1982. pod naslovom *Une soif d'amour* (*Žed za ljubavlju*).

U prijevodu ovog eseja korišteni su naslovi Mishiminijh djela prevedenih na hrvatski (op. prev.).

otvorenom na prsima, po svemu je nalik na drugove s kojima nosi teret. Samo bi neki mladi Seviljac otprije nekoliko godina, u vrijeme kada organizirani turizam još nije nadvladao pobožnu groznicu, mogao doživjeti takvu opijenost gledajući na bijelim andaluzijskim ulicama postolje s Djevicom od Macareñe i postolje s Ciganskom Bogorodicom jedno pokraj drugog. Ponovno se pojavljuje ista orgijastična slika, ali ovaj je put bilježi svjedok, Mishima, tijekom jednog od svojih prvih velikih putovanja, kada je dvije noći oklijevao pred ljudskom magmom karnevala u Riju i tek treće večeri odlučio zaroniti u tu masu koju ples vitla i mijesi. Ali važan je napose taj početni trenutak odbijanja ili straha, koji će biti isti i kod Honde i kod Kiyoakija koji bježe od divljih krikova boraca *kenda*, koje će Isao i sâm Mishima poslije ispuštati iz sveg glasa. U svim tim slučajevima uzmak ili strah prethode neobuzdanom prepuštanju ili strogoj disciplini, što je jedno te isto.

Običaj je da esej ove vrste započne prikazom piščeve sredine; ako to nisam učinila, to je zato što ta pozadina nije važna ako se na njoj ne ocrtava barem obris osobe. Kao i svaka obitelj koja je već prije nekoliko generacija izišla iz anonimnosti skromne društvene klase, Mishimina obitelj iznenađuje iznimnom raznolikošću slojeva, grupa i kultura koje se isprepleću u sredini